

УДК-332.3 (477.42)

ВИЗНАЧЕННЯ, СКЛАД І ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

*П. Колодій, к. е. н., Ю. Дума, здобувач, З. Кок, здобувач
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Особливе місце у складі земельного фонду України займають землі рекреаційного призначення. Вперше на законодавчому рівні як окрему категорію земель їх закріпили саме в Земельному кодексі України від 25 жовтня 2001 р. (п. «г» ст. 19).

До земель рекреаційного призначення належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рекреація – це система заходів, пов'язана з використанням вільного часу для оздоровчої, культурно-пізнавальної, спортивної діяльності людей на спеціалізованих територіях, що розташовані поза місцями їх постійного проживання. Рекреація характеризується обсягом часу, потрібного для відновлення сил, і діяльністю, спрямованою на це відновлення [5].

Правовий режим земель рекреаційного призначення становить собою порядок поведінки суб'єктів правовідносин щодо їхнього використання.

Питання складу та використання земель рекреаційного призначення досліджували М. Скляр, В. Андрейцев, І. Каркаш, О. Погрібний. Проте деякі аспекти потребують ґрунтовнішого вивчення й детальнішого аналізу.

Постановка завдання. Основною метою нашого дослідження є визначення поняття та складу використання земель рекреаційного призначення.

Виклад основного матеріалу. Основним фактором віднесення земельних ділянок до земель зазначеної категорії є можливість їх використання для організації масового відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. Стаття 63 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. містить визначення «рекреаційних зон», яке цілком за змістом відповідає поняттю «землі рекреаційного призначення». Так, рекреаційні зони становлять собою ділянки суші і водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення і туризму [1].

Туризмом є тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [2]. Організаційними формами туризму є міжнародний і внутрішній туризм. До міжнародного туризму належать: в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території, та виїзний туризм – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни. Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території.

До земель рекреаційного призначення належать земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків

відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації [4].

Отже, до складу зазначеної категорії земель входять як земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, так і об'єктів фізичної культури та спорту, об'єктів стаціонарної рекреації. Використовувати з рекреаційною метою можна й інші земельні ділянки, які не входять до складу земель рекреаційного призначення. Йдеться про земельні ділянки водного фонду, лісогосподарського, оздоровчого, природно-заповідного та іншого природо-охоронного призначення. Зазначені категорії земель розмежовуються із землями рекреаційного призначення за основним цільовим призначенням, яке відіграє домінуючу роль. Використання земель рекреаційного призначення для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів є їх винятковим цільовим призначенням. А тому на таких землях заборонена діяльність, що перешкоджає або може перешкоджати використанню їх за призначенням, а також негативно впливає або може вплинути на природний стан цих земель (ч. 3 ст. 52 Земельного кодексу України). Землі рекреаційного призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Право власності на землі рекреаційного призначення набувається та реалізовується в порядку, встановленому Земельним кодексом України (ст. 78–91, 116–129, 131, 132). Слід мати на увазі, що відповідно до Закону України «Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах» від 17 березня 2011 р. запроваджено мораторій строком на п'ять років на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення незалежно від форм власності в містах та інших населених пунктах [3; 4].

Мораторій стосується зміни цільового призначення земельних ділянок зелених зон і зелених насаджень, а також земельних ділянок об'єктів фізичної культури і спорту. Зазначеним законом заборонено ліквідацію та руйнування об'єктів стаціонарної рекреації, визначених Земельним кодексом України, розташованих на земельних ділянках рекреаційного призначення, крім випадків, пов'язаних із ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій. У разі руйнування об'єктів стаціонарної рекреації незалежно від форми власності, пов'язаного з виникненням надзвичайної ситуації, зміна цільового призначення земельних ділянок, на яких були розташовані ці об'єкти, забороняється. Зазначений закон встановлює обов'язок органів місцевого самоврядування при прийнятті рішень про розроблення містобудівної документації та її затвердженні передбачати збереження та розширення не менш як на п'ять відсотків площ земельних ділянок рекреаційного призначення [2]. Однією з особливостей правового режиму земель цієї категорії є звільнення закладів фізичної культури та спорту, які повністю утримуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, від сплати земельного податку. Крім того, від обов'язку сплачувати земельний податок звільняються підприємства, установи, організації, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, у тому числі аероклуби та авіаційно-спортивні клуби Товариства сприяння обороні України, – за земельні ділянки, на яких розміщені спортивні споруди, що використовуються для

проведення всеукраїнських, міжнародних змагань та навчально-тренувального процесу збірних команд України з видів спорту та підготовки спортивного резерву, бази олімпійської та параолімпійської підготовки, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України (ст. 282 Податкового кодексу України) [6]. Проте податок за земельні ділянки (в межах населених пунктів) на територіях та об'єктах рекреаційного призначення, використання яких не пов'язане з функціональним призначенням цих територій, справляється у п'ятиразовому розмірі податку, обчисленого відповідно до статей 274 і 275 Податкового кодексу України. Землевпорядні роботи щодо організації та встановлення меж таких територій проводять відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1094, якою було затверджено «Порядок розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення» [7]. Крім того, діє особливий порядок зміни цільового призначення земель рекреаційного призначення. Так, лише за рішенням Кабінету Міністрів України може бути змінене цільове призначення таких земель, які перебувають у постійному користуванні (ч. 9 ст. 149 Земельного кодексу України).

Землі рекреаційного призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Порядок визнання територій рекреаційними зонами на землях рекреаційного призначення залежить від їх місцезнаходження та виду природних об'єктів на них. Місця користування водами з рекреаційною та спортивною метою встановлюються відповідними радами у порядку, передбаченому водним законодавством (ст. 64 Водного кодексу України). Визначення земель рекреаційного призначення на землях лісового фонду регулюється відповідними нормами лісового законодавства (ст. 9, 36, 37, 40, 75, 78 Лісового кодексу України). Спеціальний порядок створення встановлено для рекреаційних зон у складі земель природно-заповідного фонду України (статті 18–24 Закону України. «Про природно-заповідний фонд України»). Режим використання цих земель визначається Верховною Радою Автономної Республіки Крим, а також місцевими органами влади та місцевого самоврядування (ч. 3 ст. 63 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). До земель рекреаційного призначення належать земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва та спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації.

Землі рекреаційного призначення за своїм складом поділяються на: а) призначені для короткочасного та б) довгочасного відпочинку населення. Рекреаційні землі (зони) для короткочасного відпочинку визначаються на землях населених пунктів, приміських, міських лісів, населених зон лісопарків, ботанічних, дендрологічних, зоологічних садів, національних природних парків, які є легкодоступними для населення. Рекреаційні землі (зони) для довгочасного відпочинку організуються за межами населених пунктів на значній відстані. На цих землях дозволяється розміщувати соціально-культурні, туристичні, лікувально-оздоровчі та інші заклади та об'єкти рекреаційного призначення.

Визначення земель рекреаційного призначення для цілей, передбачених у ст. 51 ЗК України, а також для спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації відбувається згідно із законами України «Про основи містобудування» від 16 листопада 1992 р. та «Про планування і забудову територій» від 20 квітня 2000 року. Порядок надання у користування або власність земель рекреаційного призначення для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації відбувається на загальних умовах, передбачених ст. 116 ЗК України. Право державної, комунальної та приватної власності на землі рекреаційного призначення набувається та реалізується різними суб'єктами на основі Конституції, інших законів у порядку, передбаченому ЗК України (ст. 78–91, 116–129, 131, 132). Право користування землями рекреаційного призначення здійснюється у двох формах – загального і спеціального користування. Загальне користування здійснюють громадяни у порядку, передбаченому законодавством і визначеному місцевими радами. Це користування парками, скверами, бульварами і таке інше в населених пунктах; користування водами в оздоровчих цілях у місцях, що створюються радами згідно зі ст. 64 Водного кодексу України; користування сприятливим кліматом. Спеціальне користування землями рекреаційного призначення здійснюють громадяни та суб'єкти підприємницької діяльності на підставі рішень місцевих органів влади та самоврядування з метою організації рекреаційної та пов'язаної з нею іншої діяльності.

Основні права та обов'язки користувачів землями рекреаційного призначення передбачені Конституцією України (ст. 13, 14, 22, 26, 41, 50, 66), Земельним кодексом України (ст. 95–97), Законом України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. (ст. 21, 22) та іншими законодавчими актами.

Деякі особливості використання земель рекреаційного призначення передбачає Лісовий кодекс України. Рекреаційна функція лісу визначається як неодмінна умова відновлення сил і здоров'я людини, підвищення трудового потенціалу суспільства. Самостійними видами є використання лісу та земельних ділянок лісового фонду з рекреаційною, культурно-оздоровчою, спортивною та туристичною метою. Порядок користування земельними ділянками лісового фонду в культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілях встановлює Кабінет Міністрів України (ч. 2 ст. 75 Лісового кодексу України).

Деякі особливості має використання земель рекреаційного призначення, розташованих на землях природно-заповідного фонду. Так, землі рекреаційних зон регіональних ландшафтних парків, ботанічних садів, дендрологічних і зоологічних парків можуть використовуватися як на праві користування (у тому числі й оренди), так і на праві власності залежно від форми власності самих об'єктів природно-заповідного фонду [4; 5].

Висновки. Юридичними ознаками земель рекреаційного призначення можуть бути:

- можливість використання їх для організації масового організованого відпочинку населення у зв'язку з наявною сукупністю на них природних, природно-соціальних умов та природно-антропогенних комплексів;
- підтвердження в порядку, передбаченому законодавством, якостей земельних ділянок суші та водного простору, які сприяють фізіологічному, психологічному, генетичному та духовному оздоровленню людей;

- встановлення порядку користування такими землями для масового довгострокового та короткострокового відпочинку населення, обліку, моніторингу;
- оголошення у встановленому порядку меж, розмірів земельних ділянок суші та водного простору рекреаційного призначення.

Наявність цих ознак дає підставу для визнання відповідних територій землями рекреаційного призначення. Вирішальним фактором віднесення ділянок суші та водного простору до зазначених земель є можливість їхнього цільового використання для організації масового відпочинку населення.

Залежно від розташування можна виділити три види земель рекреаційного призначення: а) землі, на яких розташовані зони оздоровчого відпочинку в межах населених пунктів; б) землі приміських і зелених зон; в) землі, на яких розташовані зони оздоровчого відпочинку населення за межами населених пунктів.

Бібліографічний список

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
2. Про туризм : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
3. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4.
4. Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах : Закон Укр. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 400.
5. Скляр М. Про особливості використання земель рекреаційного призначення / М. Скляр // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 10. – С. 55–56.
6. Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – Т. 1. – Ст. 3248.
7. Офіційний вісник України. – 2004. – № 34. – Ст. 226

Колодій П., Дума Ю., Кок З. Визначення, склад і використання земель рекреаційного призначення в Україні

Неабияке місце у складі земельного фонду України займають землі рекреаційного призначення, важливість яких полягає в їх здатності позитивно впливати на здоров'я людини, у можливості їх використання для організації відпочинку, дозвілля, туристичної діяльності тощо. Основною метою нашого дослідження було визначення поняття та складу використання земель рекреаційного призначення.

Ключові слова: рекреація, моніторинг, земельний фонд, туризм, мораторій.

Kolodiy P., Duma Yu., Kok Z. Determining the composition and land use recreational destination in Ukraine

An important part of the land fund of Ukraine occupied land recreation purpose, the importance of which is their ability to positively affect human health, the possibility of using for

recreation, tourist activities and so on. The main purpose of this article is part of the definition of land use and recreational use.

Key words: recreation, monitoring, land fund, tourism moratorium.

Колодий П., Дума Ю., Кок З. Определение, состав и использование земель рекреационного назначения в Украине

Особое место в составе земельного фонда Украины занимают земли рекреационного назначения, важность которых проявляется в их способности положительно влиять на здоровье человека, в возможности их использования для организации отдыха, туристической деятельности и т.д. Основной целью нашего исследования стало определение понятия и состава использования земель рекреационного назначения.

Ключевые слова: рекреация, мониторинг, земельный фонд, туризм, мораторий.